

О СНАБДЕВАЊУ ИНТЕНДАНТСКИМ СРЕДСТВИМА НА СЕПТЕМБАРСКОМ МАНЕВРУ

Овим чланком није ми циљ да детаљно прикажем проблематику снабдевања јединица у прошлогодишњем маневру, нити да анализирам све карактеристичне случајеве у вези са овим, јер то није ни могуће у оваквом чланку, већ да укратко пружим читаоцима приближну слику о току снабдевања јединица интендантским средствима за време борбених дејстава у маневру, а у вези са тим додирнем и неке проблеме који су од општег интереса.

Одмах у почетку, треба напоменути да су све јединице, док су се налазиле на концентрациској просторији, биле снабдевене људском и сточном храном по предвиђеним нормама за ратно доба, да су организација попуне, коришћење месних средстава, начин снабдевања хлебом и месом, кување и подела хране и остали послови у вези са овим, такође били предвиђени у свему по принципима ратног снабдевања и да су јединице за извршење ових послова располагале одговарајућим снагама и средствима. Исто тако, и у погледу одећне и друге опреме све су јединице биле потпуно снабдевене, а сви су пукови имали и резерву опреме за евентуалне потребе. Овако добро изведене материјалне припреме у интендантском погледу знатно су олакшавале доцније снабдевање у припремном периоду и у току борбених дејстава, што треба имати у виду приликом оцене рада појединих јединица.

Пошто је низ послова у погледу материјалног обезбеђења био обављен још раније, у оквиру припрема маневарске просторије, то се и снабдевање јединица на концентрациској просторији и у току припремног периода углавном одвијало без већих тешкоћа, тим пре што су се јединице тада дуже задржавале на појединим местима и што су мање-више биле прикупљене и сасвим близу својих база. Но, и у овом периоду се десило да је, на пример, корпусни транспорт у два маха закаснио зато што није могао да пронађе базе неких пукова, а било је закашњавања и код неких дивизиских транспората. Све јединице су редовно добијале по три топла обода, већином доброг квалитета, мада је било јединица са доста једноличном исхраном. На пример, уместо да јединице у овом периоду (који је пружао повољније услове за коришћење поврћа него у току борбених дејстава) за исхрану првенствено користе кромпир, купус, парадајз, а у извесној мери воће и млечне производе, оне су радиле обратно, оријентишући се

претежно на магацинске артикле, те им је и храна била једнолична и слабија.

Од месних средстава интендантуре дивизије су углавном користиле сено, сламу, дрва и стоку за клање, а у мањим количинама и поврће. Пошто су се оваквим начином набавке наведени органи исувише оптеретили, и пошто су набављени артикли са задоцњењем стизали у јединице, неке дивизије су пренеле један део набавке на пукове, а неке артикле, као што су сено и дрва, и на батаљоне, што се показало много боље. У погледу организације снабдевања хлебом и месом (који су били доброг квалитета) може се приговорити да се понекад поред свежег издавао и стари хлеб од 4—5 дана, што се са мало више пажње могло избећи. У погледу снабдевања водом (која није била доброг квалитета) предузимане су потребне мере предохране (хлорисање), тако да због воде није било никаквих обољења.

Као што се види, све материјалне припреме за период борбених дејстава биле су извршене благовремено и без већих напора. Једино сложеније питање било је коришћење месних средстава, али је и оно добрим делом било олакшано тиме што су се ова средства могла набављати и у току самих борбених дејстава и што су извесни послови били обављени већ раније (пронађена предузећа, склопљени уговори, и сл.).

Сама организација руковођења у овом периоду могла је да буде и боља с обзиром на владајућу ситуацију. Интендантским органима неких јединица нису на време давани сви потребни елементи за њихов рад. Извиђања нису свуда и у потпуности спровођена, начин извештавања и контакт виших и нижих органа, а тиме и увид у проблематику снабдевања, код неких јединица нису били потпуно остварени.

У погледу организације снабдевања у току борбених дејстава, тј. у периоду у коме су дејствовале многобројне јединице под веома сложеним условима (напад, одбрана, повлачење, противудар, итд.), изнећу само нека питања, која су по моме мишљењу од интереса за снабдевање, а која су се мање-више код свих јединица одвијала на сличан начин, тако да се могу користити за уопштавање и доношење извесних закључака за наш даљи рад.

Ако се узму у обзир објективне тешкоће (динамичност борбених дејстава, брзи покрети, нагле промене ситуације, рад ноћу и сл.), онда се може рећи да су *дотур и попуна интендантским средствима* (који су вршени углавном ноћу по принципу „од себе“, сем код неких позадинских и моторизованих јединица које су вршиле дотур и по принципу „к себи“) у целини задовољили. Међутим, ту треба нарочито истаћи и неке осетне недостатке да би се из њих извукла потребна искуства. Пре свега, дешавало се, нарочито у првим данима борбених дејстава, да су поједини транспорти ноћу врло тешко проналазили базе потчињених јединица. Они су понекад били у покрету и по неколико часова да би једва пронашли базу потчињене јединице тек око поноћи или после овога времена. Слично је било и при дотуру куване хране. Без обзира на то што су кухиње биле доста близу чета,

ипак су оне ноћу губиле и по 2—3 сата док пронађу чету којој треба да издају храну. То је било утолико теже што пукови нису код себе имали комплетан текући оброк (недостајао је хлеб, а негде и месо), тако да су њихови транспорти ради комплетирања obroка морали сачекивати дивизиске транспорте, чије је закашњавање — нарочито када одмах нису могли да пронађу пуковске базе — изазивало и закашњавање пуковских транспората. Исто тако, због задоцнеле набавке, дешавало се да се месо није могло дотурити једновремено са осталим артиклима, већ доцније и са посебним транспортом, тако да се људство, поред каснијег обедовања, и прекомерно замарало, а транспортна средства нерационално искоришћавала. До тога је свакако долазило зато што су непрецизно одређивали рејони (места) јединих база; што су се рејони база често мењали, а да о томе нису обавештавани претпостављени органи и, најзад, што је ноћу на покривеном терену било веома тешко пронаћи добро маскиране базе, чак и када су им места била прецизно одређена. Пошто је ова слабост одмах уочена, скоро све јединице су почеле да упућују своје интенданте и њихове помоћнике за спровођење транспората, што је било само тренутно корисно, али у основи неправилно, јер су интенданци јединица због овога испустили из руку своје основне дужности, што је имало негативног одраза на њихов рад. Стање се поправило тек онда када се приступило одређивању спроводника, и када су потчињене команде почеле прецизније да одређују рејоне (места) својих база и да о њиховом премештању редовно извештавају претпостављене команде.

За време извођења маневарске одбране многе јединице нису практиковале да остављају материјална средства на погодним местима, или да сачекивају празна транспортна средства потчињених јединица па да им та средства предају, иако је за то било услова, него су их возиле са собом да би их поново, у току ноћи, враћале уназад до база потчињених јединица. Очигледно је да је због те грешке непотребно оптерећивано и људство и транспорт. Најзад, било је случајева да су и моторна возила нерационално коришћена, на пример, за превоз незнатних количина сламе, хране и сл.

Према томе, да би се убудуће избегли наведени недостаци, мишљења сам да чете и батаљони обавезно за сваки дан одређују и упућују спроводнике у претпостављене снабдевачке установе ради спровођења транспората и старања о тачности пријема материјала. За спроводнике треба одређивати писмене и сналажљиве војнике, који се добро оријентишу, нарочито ноћу. Истина, то би унеколико повећало расход војника у четама (у батаљону би спроводник био из вода за снабдевање), али су користи свакако веће ако се има у виду чињеница да успешно извршење задатка умногом зависи од благовременог пријема материјалних средстава. Спровођење транспората од дивизије и виших јединица начелно би могли да врше командири транспортних јединица, али би и код дивизије било много сигурније да пукови шаљу своје спроводнике. У том случају, због удаљења дивизиских и пуковских база спроводницима би требало дати превозно средство.

У погледу распореда и премештања интендантских јединица и установа запажено је да су многе команде своје позадинске јединице и установе — а у оквиру њих и интендантске — распоређивале сувише близу борбених делова. Тако су, на пример, у нападу, батаљонске интендантске станице понекад распоређиване непосредно иза стрељачких стројева на отстојању од 200 метара, а пуковске базе одмах иза КМ пука. Неки водови за снабдевање батаљона кретали су се одмах, па чак и заједно са борбеним деловима. Сличних случајева било је и код неких дивизијских база, па чак и код делова корпусне базе. У одбрани је такође поступано на сличан начин. Неке команде су доста често и без стварне потребе премештале своје позадинске јединице и установе, у малим скоковима, па чак и у току самога дана. Тако је, на пример, база једног пука првог дана борбених дејстава премештана три пута, а база једне дивизије два пута на отстојању од 10 км. Исто тако, позадинске јединице једнога пука провеле су скоро цео дан на путу, а да нису прешле више од 15 км, док су се батаљонске установе често кретале и у току дана, нарочито у почетку борбених дејстава.

Због тога што су извиђање рејона за размештај и конкретно одређивање места за поједине установе ретко вршени, губило се доста времена при доласку у нови рејон, а било је случајева да је предвиђени рејон био већ заузет од стране неке друге јединице. Природно је да такви неизвиђени рејони често пута нису нудили повољне услове за рад појединих установа. Даље, било је извесних тешкоћа и због тога што претпостављене команде нису благовремено и прецизно извештавале о извршеном премештању појединих установа. То је све имало негативног одраза не само на дотур материјалних средстава, већ и на рад самих установа. Чести прекиди рада, честа свијања и развијања установа, кретање и задржавање по путевима, губљења времена по доласку у неизвиђени рејон и сл. знатно су смањивали ефекат рада складишта, пекарских чета и других установа и непотребно замарали људство и транспорт. Сем тога, овакав рад имао је одраза и на борбене делове, јер им је ометао покрет, реметио маскирну дисциплину, итд.

Из предњег се јасно види да је за правилан рад и распоред позадинских јединица и установа неопходно да се најпрецизније по карти одреде њихови рејони (нарочито за установе виших јединица), а затим да се увек изврши и детаљно извиђање тих рејона на лицу места. Што се тиче отстојања (удаљености) ових јединица и установа од фронта, показало се да наше норме одговарају на равничастом земљишту и да их треба задржати. Зато и премештање установа треба вршити у складу са овим отстојањима, а не онако често и у кратким скоковима како су то многе јединице радиле у току борбених дејстава, само убудуће треба обезбедити што хитније и уредније обавештавање о премештајима.

У погледу коришћења месних средстава искуство из припремног периода је показало да је боље да се набавка неких артикала децентралише по пуковима, а неких и по батаљонима. Међутим, то се

није могло потпуно спровести код неких јединица, јер су неке претпостављене команде преузеле на себе целокупне набавке, пошто су олако усвојиле разлоге пукова да сами не могу да врше такве набавке. Док су ове команде свакако погрешно поступиле, јер су овим поступком практично изазвале оне исте тешкоће које су постојале и у припремном периоду (закашњавање, оптерећеност дивизиских органа, и сл.), дотле су се набавке код оних команди, које су енергично тражиле извршење својих наређења, одвијале правилно и без тешкоћа, тако да су њихови пукови успешно набављали сено, сламу, дрва, а понегде поврће и стоку за клање. Набавке артикала вршене су углавном преко предузећа, задруга и појединих произвођача.

Мада је коришћење месних средстава у целини задовољило, ипак се показало да многи набавни органи нису у довољној мери користили помоћ народних власти, нарочито у погледу обавештења и савета, тако да су губили време у проналажењу понуђача, понегде плаћали веће цене, и т. сл. Неки се набавни органи нису придржавали одређених граница рејона за набавке, већ су прелазили у друге рејоне, нарочито у већа места у којима је због стицаја више оваквих органа долазило до веће потражње, а тиме и до поскупљавања артикала. Поред тога, неке јединице „Плавих“ нису вршиле набавку већих количина сена, стоке за клање и дрва, тако да су наведене артикле углавном дотурале из одељка корпусног складишта.

Иако се при коришћењу месних средстава нису стекла нека већа искуства, ипак се показало да је за извесне артикле који су јаче разређени на терену боље применити децентрализовану набавку по пуковима, па чак и батаљонима, него централизовану у оквиру дивизија. Ово нарочито важи за свеже (поврће и воће) као и кабасте артикле (сено, сламу, дрва). Што се тиче набавке живе стоке, на маневру нисмо могли доћи до неког одређенијег закључка, али ми се чини, с обзиром на тешкоће око дотура и чувања меса, да је у садашњим нашим условима боље да је набављају пукови, а изузетно дивизије. Набавку важнијих артикала, који се не могу свуда наћи и који би у рату могли да дођу под режим планске расподеле (жито, брашно, маст, шећер и др.) требало би да врше централизоване виши органи (од корпуса, а изузетно и од дивизије, па навише).

Организација снабдевања хлебом и месом била је добро спроведена, јер су све пекарске чете биле опремљене парним пећима и осталом најнужнијом техником и опремом и попуњене добро обученим људством. Израда теста била је веома заморна, јер је вршена ручним путем, зато што се није располагало механичким гњеталицама. Печење се вршило углавном у парним пећима, јер су месне пекарнице коришћење само незнатно код једне дивизије. Пред крај маневра подигнуте су две зидане пољске пећи од приручног материјала, али није дошло до њихове употребе. Хлеб је био врло доброг квалитета не само у погледу хранљивости и укуса, већ и у погледу транспортних могућности (нарочито када је прописно одлежао).

Као што сам већ навео, тежња неких органа да се јединицама издаје што свежији хлеб изазвала је не само тешкоће у дотуру, већ и

низ других недостатака. Тиме је, например, било онемогућено стварање неопходних резерви хлеба, тако да се једна дивизија, која је била остала без њега, морала да помаже месним пекарницама. Поред тога, текући оброк код пукова био је некомплетан, што у условима ратних дејстава може бити веома незгодно. С друге стране, овим се није много добило у квалитету и свежини хлеба, јер се показало не само да хлеб стар 3 дана у квалитету ни у чему није заостајао за хлебом старим 2 дана, већ и то да је прописно одлежао хлеб (24 часа) био много погоднији за транспорт од свежег. Према томе, по моме мишљењу, било би потребно да се у дивизијама налазе по три obroка хлеба и да се због тога војницима — и поред све тежње да им се даје што свежији хлеб — мора давати хлеб стар 3—4 дана (а такав хлеб задржава добар квалитет само ако је добро печен и ако има затворену кору). У сваком случају, треба тежити да се војницима ни у ратним условима не издаје сувише стар хлеб (никако старији од 5 дана), што се свакако може избећи ако се одговорни органи о томе буду довољно бринули.

Покретне пећи (аутоприколице немачког порекла, као и наш нови модел — прототип сличне конструкције), без обзира на то што су гломазне, показале су се погодне, тако да би изванредан број ових или сличних конструкција требало увести у опрему наших пекарских чета, тим пре што је наша индустрија већ овладавала бешавним цевима. Осим тога, било би потребно да се у пекарску опрему уведу механичке гњеталице, јер без њих нема брзог и сигурног рада. Њиховим увођењем постигла би се не само боља хигијена, већ би се избегла веома заморна ручна израда теста и, што је најважније, гњеталице великог капацитета (1 гњеталица замењује 10—15 пекара) омогућиле би смањење формациског бројног стања пекарских чета. У вези с тим било би неопходно да се ове чете снабдеју и са по једним агрегатом за погон гњеталица и за осветљење радних места. Најзад, требало би проистудирати питање облика и тежине хлеба, као и начин његовог одржавања у исправном (непокварљивом) стању за дуже време.

Организација снабдевања месом није у потпуности задовољила, ако се има у виду богатство сточног фонда на терену и могућност избора стоке за клање. Иако се децентрализована набавка и клање по пуковима могло успешно применити, ипак се знатан број пукова оријентисао на дотур свежег, па чак и сувог меса, од своје претпостављене команде. Исто тако, ни више команде (дивизије и корпус) нису у пуној мери искористиле овако повољне услове, већ су у два до три маха дотурале пуковима суво месо и конзерве. За дивизију „Плавих“ набавку стоке вршио је одељак корпусног складишта, и то највећим делом по унапред закљученим уговорима, што такође није било препоручливо.

Ветеринарски органи су редовно вршили преглед меса и стоке за клање. Клање је вршено делом код пукова, а делом код дивизија, с тим да је сама организација клања била доста примитивна, првенствено због недостатка месарског алата. Исто тако, недостатак одговарајуће амбалаже при дотуру отежавао је овај посао и онемогућавао

одржавање нужне хигијене овог осетљивог артикла. Зато би, по моме мишљењу, за сваку дивизију требало набавити по једну ауто-хладњачу и што пре комплетирати постојеће гарнитуре месарског алата. А све дотле док дивизије не буду имале своје ауто-хладњаче, било би боље да се клање стоке врши код пукова, тим пре што се ни обични камиони нису показали погодни за ову сврху.

Пошто су скоро све јединице биле опремљене покретним возећим и товарним кухињама, кување хране није претстављало веће тешкоће, тако да су многе јединице покушале да и за време борбених дејстава кувају три топла обода и да их издају у уобичајено време. Међутим, још у току првог дана борбених дејстава показало се да већина јединица, па чак и неке позадинске јединице и установе батаљона и пукова, као и јединице из другог ешелона — резерве, нису успеле да у току целог дана поделе топао ручак својим војницима. Такође је остао без успеха и покушај неких команданата батаљона да за време кратких затишја изврше поделу скуване хране (једна чета је била нападнута од тенкова баш у моменту када је делила храну). Због тога је највећи део јединица овог дана остао без ручка, тако да су топлу вечеру, (уствари заједно и ручак и вечеру) примиле касно увече по завршетку борбе.

Користећи се овим искуством, скоро све јединице су већ сутрадан прешле на кување два топла обода — доручка и вечере. Доручак је спреман од следовања намењеног за ручак, с тим што је кувано месо са хлебом давано војницима на руке да га поједу у току дана када им то буде могуће. Вечера се кувала као и обично. Кафа намењена за доручак употребљавана је или као топао напитак пре доручка или је сипана у чутурице место воде, те је служила као освежавајући напиток у току дана. Иако је овај начин кувања и поделе хране био бољи него онај од претходног дана, ипак се показало да приличан број војника није могао рано ујутру да једе скувану храну. Не одбацујући овај начин, који се свакако може користити као један од могућих, мишљења сам да се ово питање може темељитије решити ако се уведу специјални оброци за овакве ситуације, као што је то случај и код неких страних армија (на пример, армија САД има више врста оваквих оброка). По енергетској и биолошкој вредности оброк треба да испуњава што више услова који се постављају за исхрану у оваквим ситуацијама. Начелно, такав оброк треба да има одговарајуће артикле за топао доручак са додатком извесних артикала као појачања, затим подесне артикле за ручак који се не морају претходно припремати, а могу се лако носити (квалитетне конзерве, шунка, сланина, сир, салама и сл.) и артикле за топлу вечеру. При саставу оброка требало би водити рачуна и о томе да њихово увођење не изазове никакво или само незнатно појачање транспорта и да не буду сувише скупи. Ми ово питање можемо успешно решити, јер је наша индустрија у стању да обезбеди мање-више сва интендантска средства за нашу Армију.

У погледу укуса, разноврсности и квалитета хране, било је велике разлике између појединих јединица. Док су неке јединице имале

врло добру и укусну храну, дотле су друге у том погледу доста изостајале. За то је било више разлога. Пре свега, неке јединице нису имале довољно добро обучених куvara који би могли да задовоље на овој дужности (па је и храна у таквим јединицама и поред доброг следовања, природно, била слабија) нити потребну кухињску опрему. Тако, например, кување хране било је отежано код мањег броја оних јединица које су биле опремљене обичним казанима, затим код оних које нису имале погодних судова за спремање запришке, салате и сл., а велики недостатак био је и у томе што скоро ниједна јединица није располагала машином за љуштење кромпира. Најзад, неке старешине (нарочито ниже), обузете бригом о борбеним задацима, нису посвећивале ону пажњу квалитетном спремању хране коју оно заслужује. С друге стране, то важи и за интендантске органе, који, због ангажовања око дотура и набавки, нису водили довољно рачуна не само о правилном кувању хране, него ни о њеној разноврсности и укусу.

Из овога се јасно види да наш куварски кадар и кухињска опрема, а у вези с тим и начин кувања хране, у поређењу са осталим достигнућима наше Армије, знатно заостају. Иако располажемо богатом таблицом следовања, која је доста еластична, тако да омогућава низ комбинација, ипак исхрана наших војника није онаква каква би могла да буде, нарочито у погледу разноврсности и укуса. Зато сам мишљења да би овај проблем требало радикалније решавати, како путем уздизања куварског кадра и набавком потребне кухињске технике и опреме, тако и предузимањем неких организационих мера у погледу рада кухиња и контроле кухињског особља.

Најзад, када је реч о кувању хране, треба указати и на питање припремања свежег поврћа, које је било веома отежано зато што се није располагало ни машинама ни довољном радном снагом, тако да су неки батаљони враћали чак и кромпир и место њега тражили суво вариво. То убедљиво показује потребу не само за набавком машина за љуштење кромпира, већ и за увођењем у исхрану сувог (дехидрисаног) поврћа, које је веома драгоцен артикал у оваквим ситуацијама, као и у сезонама кад нема свежег поврћа.

Снабдевање водом, одећом и обућом није претстављало неки озбиљнији проблем ни у овом периоду. Истина, пракса је показала да су формалски судови за воду, нарочито код неких јединица, недовољни по свом капацитету и да би их требало повећати. Мање оправке одела и обуће, којих је било у незнатном броју, вршиле су се у батаљонима, тако да пуковске радионице и радионице виших команди нису ни дошле до изражаја.

У погледу *одржавања везе* треба истаћи да је позадина располагала веома скромним средствима за везу и по броју и по врстама, тако да су ова средства једва задовољила. Ово је било утолико теже што су јединице и органи са којима је одржавана веза, услед брзих покрета, често мењали своја места, те је понекад долазило и до прекида везе. Интендантски органи су углавном користили радио, жичну и курирску везу, док се курирска веза у оквиру ДБ показала недовољна. Због наведених недостатака било би потребно да се

жична веза знатно појача и да се заменицима по позадини пука и дивизије обезбеди узајамна радиовеза. Исто тако, било би потребно да се ДБ обезбеди радиовеза са другим делом штаба (замеником), а курирска веза у оквиру ДБ замени жичним средствима.

Што се тиче *руковођења и документације* овде ћу се осврнути само на неке моменте који су у већој или мањој мери утицали на снабдевање. Пре свега, треба истаћи да је већина команди правилно схватила значај материјалног обезбеђења и поклонила му пуну пажњу и да је интендантским органима благовремено и реално постављала задатке. Исто тако, скоро сви заменици по позадини благовремено су упознавали своје интенданте са тактичко-оперативном ситуацијом и осталим елементима неопходним за рад, и да су по свима важнијим питањима интендантског обезбеђења, нарочито у преломним ситуацијама, тражили њихово мишљење и предлог. У току борбених дејстава интендант је тесно сарађивао са замеником и налазио се не само у другом делу команде, већ по потреби код јединица, у бази, и сл., тако да је такав рад давао позитивне резултате. На тај начин, интендант је имао ситуацију у својим рукама, знао је где му се налазе установе, те је благовремено могао да поставља задатке својим органима, да их контролише, да им указује помоћ, итд.

Међутим, код оних команди које нису овако радиле (а њих је било много мање), интендант и његови органи нису били у ситуацији нити су имали увид у стање снабдевености својих јединица, тако да понекад нису знали ни где се налазе њихове установе, да ли су јединице примиле и какву храну, итд. Природно је да је овакав рад имао негативног одраза за правилно снабдевање јединица, јер интендантски органи нису могли на време да реагују, да раде плански и организовано, да рационално искоришћавају људство и транспорт, итд.

У погледу документације треба указати на то да се ни материјална документација (која је вођена на мирнодопски начин), ни борбена (оперативна) документација по служби нису могле у потпуности проверити. Борбена документација код неких јединица (нарочито код пукова) скоро није ни рађена или није рађена онако како треба. Док у пуковима по интендантској служби није рађено скоро ништа, дотле су у вишим јединицама, поред шеме снабдевања, понекад рађени и дневни извештаји. План коришћења месних средстава ретко је израђиван, иако се за истим осећала потреба.

*

Ако се узму у обзир услови под којима су се изводила борбена дејства на маневру (вишедневна борба, нагле промене ситуације, брзи покрети, краткоћа времена за рад и сл.), као и тешкоће које из овог проистичу за интендантске органе, онда се могу извести следећи закључци:

— да су солидно извршене интендантске припреме за маневар у знатној мери омогућиле да се организација снабдевања, како на центрациској просторији и у припремном периоду, тако и за време динамике, одвија правилно и без већих потешкоћа;

— да је већина команди правилно схватила место и улогу интендантског обезбеђења боја — операције и да су му поклониле одговарајућу пажњу, тако да је и снабдевање код ових команди било правилно и добро, али да је, исто тако, било и команди (нарочито нижих), које, обузете борбеним задацима, нису обраћале довољно пажње на ово питање, услед чега је и снабдевање код њихових јединица било слабије;

— да су сви интендантски органи уложили максимум труда и воље да обезбеде своје јединице свим материјалним средствима, иако је био и приличан број и интендантских органа који се нису могли увек да снађу, нарочито у тежим ситуацијама. Зато и постигнути успех у снабдевању њихових јединица није био резултат њиховог сналажљивог и планског рада већ резултат огромних напора, нерационалног коришћења транспорта, заморног рада људства, и сл., што у добро организованом снабдевању не би смело да буде. У том смислу интендантски органи морају више да се обучавају, да би се могли што лакше снаћи и што боље одговорити својим дужностима;

— да је снабдевање јединица, у целини посматрано, и поред изнетих недостатака, у потпуности успело и тиме доказало да је наша Армија и по овом важном питању оспособљена за савремени рат. Ово најбоље потврђује и чињеница да ниједна јединица за цело време борбених дејстава није остала без хране и других средстава, нити је због недостатка у снабдевању дошло у питање извршење борбених задатака; и, најзад,

— да је маневар био драгоцен школа и за органе интендантске службе и позадине уопште, тако да ће добивено искуство корисно послужити свима командама, школама и снабдевачким органима као даља мера за унапређење нашег материјалног пословања и као смерница за уздизање система снабдевања на виши, квалитетнији ниво.

Izašla je iz štampe knjiga

**PODGORIČKI SREZ
U TRINAESTOJULSKOM USTANKU**

od general-majora Voja Todorovića

CENA KNJIZI JE 350 DINARA